

MESLEKİ EĞİTİM ve ÇIRAKLIK MERKEZİNDE EĞİTİM GÖREN ERGENLERİN ÖZ BAKIM GÜCÜNÜN İNCELENMESİ

Sibel AKDUMAN ERGÜN¹, Ebru YILMAZ¹, Zeynep DAĞDEVİREN¹, Şebnem DİNÇER¹

ÖZET

AMAÇ: Bu araştırma mesleki eğitim alan ergenlerde öz bakım gücünü belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM: Araştırma 04.12.2006-08.01.2007 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırma evrenini Mesleki Eğitim merkezinde öğrenim gören 345 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma örneklemine ise; araştırmaya katılmayı kabul eden 345 öğrenci alınmıştır. Veriler gerekli izinler alındıktan sonra ergenlerle yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen ergenlerin tanıtıcı bir Sosyo Demografik Formu (29 soru), ile Öz Bakım Gücü Ölçeği (35 soru) kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde dağılımları, Student t testi, oneway ANOVA ve Kuruskal Wallis testi yapılmıştır.

BULGULAR: Ergenlerin, cinsiyete göre öz-bakım gücü düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Ergenlerin, aile tipine göre öz-bakım gücü düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Ergenlerin, anne çalışma durumuna göre öz-bakım gücü düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin, öz-bakım gücü ile algılanan gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin, alkol kullanma durumu ile öz-bakım düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin, sigara kullanma durumu ile öz-bakım düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin, yapılan istatistiksel değerlendirme sonucunda akademik başarı ile öz-bakım düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

SONUÇ: Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda; ergenlerin bireysel gereksinimlerini karşılamada öz-bakım gücünün önemini bilmesi ve öz-bakım gücü ile kişi özellikleri arasındaki bilgi eksikliğinin giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Ergenlik, öz-bakım, öz-bakım gücü, mesleki eğitim

Researching Self Care Agency of Adolescents Educating in Vocational Education and Apprenticeship Center

SUMMARY

OBJECTIVE: This research was planned as a descriptive study to determine self-care agency of adolescents who receive vocational education.

MATERIALS and METHODS: The research was carried out between December 4, 2006 and January 8, 2007. Universe of the research included 345 students who attended in Vocational Education Center. On the other hand sample of the study comprised 345 students who accepted to participate in this reserch. Data from adolescents was obtained through face to face after required permission was obtained. It was used Socio-demographic Data Form (20 questions) and Self-Care Agency Scale (35 questions), which were developed by researcher as a means of receiving data. Number and percent distributions, Student t test, oneway ANOVA and Kuruskal Wallis were used to analyse the data.

RESULTS: It has been found that there are statically significant differences in terms of self-care agency levels for adolescent gender. It has also been found the same results for family type and situation of working mother. It has been found that there is a significant relationship between self-care agency and perceiving income level for adolescents who accepted to participate in this reserach. On the other hand it has been determined that there is a significant difference between self-care level and drinking and smoking. As a result of statically analyzing, it has been found that there is a statically significant difference between academic success and self care level for adolescents.

CONCLUSION: According to results obtained, it is suggested that adolescents should understand the importance of self-care agency for meeting their personal needs and researches should be carried out aiming to eliminate information deficiency between personal characteristics and self-care agency.

Key words: Adolescence, self-care, self-care agency, vocational education

Ergenlik dönemi; insanda büyüme ve gelişmenin en hızlı olduğu, çocukluktan erişkinliğe geçişi kapsayan özel bir dönemdir.^{1,2} Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 10-19 yaş grubunu ergen, 15- 24 yaş grubunu ise gençlik dönemi olarak tanımlamaktadır.³ Dünya'da ergen nüfusu hızla artmaktadır. Ergenlerin

Sağlık Bilincinin Geliştirilmesi Projesinden alınan veride, Birleşmiş Milletler tarafından yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, gelişmekte olan ülkelerde 1995 yılında 914 milyon olan 10-19 yaş arası ergen nüfusu, 2025 yılında 1,13 milyara ulaşacaktır^{4,6}. TNSA(2003)'a ve Türkiye İstatistik Kurumu'na

¹Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik, İZMİR, TÜRKİYE

(2005) göre, Türkiye'de toplumun %29.1'ini ergenlik dönemi oluşturmaktadır^{7,8}. Ergenler bu dönemde, meydana gelen fizyolojik değişiklikler, yaşam deneyimleriyle gelen bilişsel kapasitedeki artışla bütünleşme, aile ve ebeveynlerden bağımsızlığın artması yönündeki beklentileri başarma, kendi cinsiyeti ve karşı cinsiyetle sosyal roller geliştirme, akademik gereklilikleri gerçekleştirme, meslek seçimi ve gelecek planı yapma ve yetişkin rolüne hazırlanma gibi birçok stresörle karşı karşıyadır. Ergen bütün bu stresörlerle baş etmek için, başatma stratejileri geliştirmek ve aynı zamanda sağlık bakım gereksinimlerini karşılamak durumundadır^{9,10}. Orem bu gereksinimleri öz-bakım becerileri olarak tanımlamıştır. Öz-bakım; "bireyin yaşamını, sağlık ve iyiliğini korumak için kendine düşeni yapmasıdır" ve bu beceri zamanla iletişim, kültür, eğitim ve etkileşim yoluyla gelişir¹¹⁻¹⁴. Canty-Mitchell (2000), ergenlerle yaptığı çalışmada, kültürel değerlerin, sosyal destek sistemlerinin varlığının ve aile ile yakın ilişki kurma durumunun çeşitli baş etme stratejisi ve öz-bakım gücü geliştirmede etkili olduğunu belirtmiştir¹⁵.

Bireyin kendisi ile ilgili aktiviteleri gerçekleştirme yeteneği, öz-bakım gücü/ yeteneği/etkinliği (self-care agency) olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle; öz-bakım gücü, bireyin sürekli bakım gereksinimlerini karşılaması için kendi yaşam sürecinin düzenlenmesi ve gelişmesi için sağlayan, bireyin kazanmış olduğu bir yetenektir.^{12,14} Ergenlik döneminde ergen, bedensel, duygusal ve zihinsel yönden çok hızlı gelişmektedir. Bazı ergenler gelişen bedenleriyle ilgili utanç veya rahatsızlık duyarlar. Bu gelişimsel dönem özellikleri nedeni ile ergenler, üzerlerine düşen aktiviteleri yerine getiremezler ve bunun sonucunda öz- bakım yetersizliği ortaya çıkar^{16,17}.

Sağlık davranışlarının en riskli olduğu dönem ergenlik dönemidir. Birey bu dönemde bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazanarak, hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişmeler yaşar. Bu yaşakileri yetişkinlerden ayıran en önemli özellik, riskli davranışlara yönelmeleridir. Riskli davranışlar diğer yaş gruplarına göre bu dönemde daha yaygındır ve ergenin gelecekteki sağlık durumu üzerinde etkili olabilmektedir¹⁸. Bu nedenlerle ergenlerde sağlığı koruma ve sürdürme davranışları yeterli değildir. Slusher'in (1999) aktarımına göre ise öz-bakım, sağlığı koruma ve sürdürmede anahtar rolü üstlenmektedir¹⁹.

Bireyin çevresindeki bazı etmenler ve koşullar öz bakım gücünün gelişimini ve kullanımını etkiler. Yine öz bakım gücü, bireyin öz bakımla ilgilenmesindeki sınırlamalarına ve yeteneklerine göre tanımlanır²⁰.

Ergenlik dönemi mesleğe yönelim kararları ve hayat felsefesinin şekillendirildiği bir dönemdir. Öz-bakım becerileri yaşamın ilk yıllarında yeterince gelişmediği veya eksik olduğunda mesleğe yönelimde ve kişilik oluşumunda aksaklıklar ve öz-bakım

gücünde azalma oluşmaktadır.

Ergenlikte gelişim özellikleri nedeniyle öz-bakım yetersizlikleri oluşur. Bazı ergenlerin gelişim özelliklerine ek olarak maddi yetersizliklerden dolayı çalışmaları gerekmektedir. Ergenin çalışmasının olumlu etkileri olduğu kadar psiko-sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bunlar, ergen sağlığına 3 temel nedenle olumsuz etkide bulunabilir. Birincisi, çalışma yaşamına önemli ölçüde katılım, okul, aile ve arkadaşlarla olan ilişkilerde kopukluk yaratabilir, İkincisi, gençler otonomi, öz-saygı, sorumluluk ve amaca yönelmeyle ilgili çatışan işlerde çalıştıklarında stres yaşayabilirler. Önemli bir hayat değişimi yaşamış ve özellikle stresli bir işte çalışan gençler, sağlık ve davranış bozukluğuna uğrayabilecek ve öz-bakım yetersizliklerinin oluşabileceği en riskli gruptadırlar.

Yoksulluk ergenlerin çalışmasının en büyük nedenidir. Zorlayıcı faktör, özellikle çok çocuklu yoksul ailelerde, ailenin ve çocuğunun yaşamının sürdürülmesidir. Çocuğunun tam gün çalışmasına duyulan ihtiyaç, ailenin ergene eğitim sağlamasını olanaksız hale getirmektedir. Öğretimin parasız olduğu durumlarda bile, birçok yoksul aile kitap, okul gereçleri, giysi ve ayakkabı ve ulaşım gibi diğer okul ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bazı yerlerde, ilkokula giden bir çocuğunun masrafları tipik bir yoksul ailenin gelirinin üçte birini oluşturur. Bu durum çalışmayı tek seçenek haline getirmektedir. Bazı büyük ailelerde daha büyük çocuklar küçüklerin okuyabilmesi için çalışmaktadır²¹.

Tüm bu örnekler ergenin öz-bakım uygulamalarını yerine getirmelerini engeller. Ergenin karşılaştığı bu olumsuzluk onun öz-bakım davranışlarını sürdürmesini engeller ve öz-bakım davranışlarını tam olarak yerine getiremez.

Öz-bakımı gerçekleştirme sürekliliği olan bir kararı içerir. Öz-bakım etkinlikleri alışkanlık haline gelmediği sürece, neyin yapılacağı ve nasıl yapılacağı konusunda bireylere açıklama yapılmasına ve güdülenmelerine ihtiyaç vardır. Belli bir düzeni ve biçimi olan bu işlemler, bireyin öz-bakım davranışını yansıtır ve ancak etkili bir şekilde gerçekleştiği zaman, insanın yapısal bütünlüğüne, işlevselliğine ve gelişimine katkıda bulunur^{15,22}. Bu bağlamda profesyonel yardımla ergenlerin içinde bulunduğu fiziksel, çevresel, psikososyal ortamında öz-bakım güçlerinin değerlendirilmesi, bu ortamın onların öz-bakım güçlerine olan olumsuz etkilerinin ortaya çıkarılması ve ergenlerin öz-bakım güçlerinin tanınması gerekmektedir.

Mesleki eğitim alan ergenin öz-bakımının en üst düzeyde tutulması ve ergenin kendi bakımını karşılaması açısından önemlidir.

Bu araştırma; erken yaşta çalışma hayatına katılan çocukların, içinde buldukları ergenlik döneminin biyolojik ve ruhsal özelliklerini de dikkate alarak ev-aile yaşamını, yaşıt ilişkilerini, sağlık durumlarını, mesleki eğitim ve iş yaşamını

kapsayacak şekilde, birçok yönden değerlendirilmesini hedeflemiştir. Çalışmanın çalışan ergenlerde öz-bakımı etkileyebilecek olumsuz etkenleri ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte olan bu araştırma 04.11.2006 - 08.01.2007 tarihleri arasında Çıraklık ve Mesleki Eğitim Merkezinde yapılmıştır. Araştırma kapsamına 14-19 yaş grubunda olan, araştırmaya katılmayı kabul eden 345 ergen alınmıştır. Araştırmada veriler, Sosyo-Demografik Veri Formu ve Öz Bakım Gücü Ölçeği ile birebir görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Her görüşme 15-20 dk sürmüştür.

Sosyo-Demografik Formu, literatür ve uzman görüşleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ergenlerin Sosyo-demografik verilerine ilişkin 29 sorudan oluşmaktadır. Form, uzmanlar tarafından değerlendirilerek öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış, son şekli verilmeden başka bir okulda 10 ergene uygulanmış, bu ergenler örneklem dışında tutulmuştur.

Öz-Bakım Gücü Ölçeği, Öz Bakım Gücü Ölçeği (The Exercise of Self Care Agency Scale) Kearney ve Fleischer tarafından 1979 yılında geliştirilmiştir. İnsanların kendi kendilerine bakma yeteneklerini güçlerini belirlemeye yarayan ölçek, 35 ifadeden (madde) oluşmaktadır. Bireylerin görüşleri hemşirelik uygulaması için önemli olduğundan, ölçek bireylerin öz bakım eylemleriyle ilgilenme durumları üzerine odaklanmıştır. Öz Bakım Gücü Ölçeği, mesleki eğitim alan ergenlere uygulaması kolay, pratik bir ölçektir.

Öz-Bakım Gücü Ölçeği'nin dil eşdeğerliği, geçerliği ve güvenilirliği 1993 yılında Nursen Nahçıvan tarafından yapılmıştır. Öz-Bakım Gücü Ölçeği'nde 8 maddenin madde toplam puan korelasyonları 0.20'nin altında saptandığı için, "7, 11, 12, 19, 22, 23, 34 ve 35.

maddeler" yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Bu ifadeler ölçekten çıkarılarak madde sayısı 43'den 35'e indirgenmiştir. Ölçeğin alfa değeri 0.92'dir. Yeşilbalkan'ın (2001), araştırmasında ölçeğin alfa değerini 0.81, Özer (2001), yaptığı araştırmasında ölçeğin alfa değerini 0.77 bulunmuştur^{20,23}. Bu çalışmada ölçeğin alfa değeri 0.76 bulunmuştur. Ölçek 5'li likert-tipli olup, ölçekteki her bir ifadeye sırasıyla 0, 1, 2, 3 ve 4 puan verilir. İfadelerden toplam 8 tanesi (3, 6, 9, 13,19, 22, 26 ve 31. ifade) negatif olarak değerlendirilir ve puanlama tersine döndürülür. En düşük puan 35, en yüksek puan 140'dır. Puan yüksekliği öz-bakım gücü yüksekliğini gösterir¹⁴.

Verilerin toplanması için Ödemiş Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli yazılı izinler alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde ise SPSS 12.00 paket programında sayı yüzdeler, Student t testi, Kruskal Wallis ve oneway ANOVA testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan ergenlere ilişkin sosyo-demografik özellikler incelendiğinde; ergenlerin % 84.1'inin erkek, % 15.9'unun kız olduğu saptanmıştır. Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin, aile tipine göre dağılımına bakıldığında, % 77.2'inin çekirdek aile tipine sahip olduğu, %18.8'inin geniş aile tipine sahip olduğu, % 4.0'ının parçalanmış aile tipine sahip olduğu saptanmıştır.

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin % 54.6'sının yaşamlarının büyük bölümünü ilçede sürdürdükleri, % 45.4'ünün büyük bölümünü kasabada sürdürdükleri bulunmuştur. Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin %27.8'i boş zamanlarında sportif etkinliklerde bulunduğunu, % 27.0'ı kültürel faaliyetlere katıldığını, % 45.2'si boş zamanının olmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin %89'unun ev hanımı olduğu, %6.4'ünün işçi olarak

Tablo 1. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin cinsiyete göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Cinsiyet	Erkek X±ss	Kadın X±ss	t	P
Puan	90.44±17.79	96.25±18.83	-2.199	0.029

Tablo 2. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin aile tipine göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Aile tipi	Çekirdek aile X±SS	Geniş aile X±SS	Parçalanmış aile X±SS	KW	P
Puan	91.77±17.33	92.98±20.21	76.36±12.39	10.648	0.005

Tablo 3. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin anne çalışma durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Anne çalışma durumu	Çalışıyor X±SS	Çalışmıyor X±SS	t	P
Puan	83.84±20.90	92.30±17.49	-2.75	0.006

çalıştığı, % 4.4'ünün memur olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin, algılanan gelir durumuna bakıldığında %45.5'inin gelirlerinin az olduğunu ifade ettikleri, %38.3'ünün gelirlerinin giderlerine denk olduğunu ifade ettikleri, %15.9'unun gelirlerinin giderlerinden fazla olduğunu ifade ettikleri saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin, alkol kullanma alışkanlığına bakıldığında %34.8'inin evet, %65.2'sinin hayır dediği bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin, kendi ifadelerine göre beden sağlığına bakıldığında, %23.5'inin çok iyi, %40.9'unun iyi, %30.7'sinin ne iyi ne kötü, %2.6'sının kötü, %2.3'ünün çok kötü olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan ergenlerin, ruh sağlığına bakıldığında %23.8'inin çok iyi, %41.2'sinin iyi, %28.0'inin ne iyi ne kötü, %4.3'ünün kötü, %2.6'sının çok kötü olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin, akademik başarısına bakıldığında %15.1'inin çok iyi, %49.0'ının iyi, %31.3'ünün orta, %4.6'sının kötü olduğu bulunmuştur.

Yapılan puan ortalaması sonucunda araştırma kapsamında olan 14-19 yaş grubu ergenlerin öz-bakım gücü toplam puan ortalaması 91.33±15.34 olduğu görülmüştür.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, cinsiyet gruplarına göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puan ortalamasını kızların 96.25±18.83, en düşük puan ortalamasını ise erkeklerin 90.44±17.79 aldığı saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, aile tiplerine göre öz-bakım gücü puan

ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı geniş aile tipinin 92.98±20.21, en düşük puanı ise parçalanmış aile tipinin aldığı 76.36±12,39 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, anne çalışma durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı annesi çalışmayanların aldığı 92.30±17.49, en düşük puanı ise annesi çalışanların aldığı 83.84±20.90 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, gelir durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı geliri-gidere denk olanların 94.66±16.81, en düşük puanı ise geliri giderden az olanların aldığı 88.36±18.10 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, alkol kullanma durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı hayır cevabını verenlerin 92.88±18.09, en düşük puanı ise evet cevabını verenlerin aldığı 88.53 ±17.73 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, beden sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı beden sağlığının iyi olduğunu düşünenlerin 93.22±8.06, en düşük puanı ise beden sağlığının kötü olduğunu düşünenlerin aldığı 83.29±15.07 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05).

Tablo 4. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin algılanan gelir durumlarına göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Algılanan gelir durumu	Gelir giderden az X±SS	Gelir giderden denk X±SS	Gelir giderden az X±SS	F	P
Puan	88.36±18.10	94.66±16.81	92.07±16.62	4.506	0.0012

Tablo 5. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin alkol kullanma durumlarına göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Alkol kullanma durumu	Evet X±SS	Hayır X±SS	t	P
Puan	88.53±17.73	92.88±18.09	2.142	0.033

Tablo 6. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin beden sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Algılanan beden sağlığı	İyi X±SS	Ne iyi ne kötü X±SS	Kötü X±SS	KW	P
Puan	93.22±18.06	88.79±17.96	83.29±15.07	7.69	0.021

Tablo 7. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin algılanan ruh sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Algılanan ruh sağlığı	İyi X±SS	Ne iyi ne kötü X±SS	Kötü X±SS	KW	P
Puan	93.37±8.25	89.24±16.39	81.37±9.19	10.54	0.05

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, ruh sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı ruh sağlığını iyi hissedenlerin 93.37 ± 8.25 , en düşük puanı ise ruh sağlığını kötü hissedenlerin aldığı 81.37 ± 19.19 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin, akademik başarı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı akademik başarıları çok iyi olanların 95.08 ± 8.58 , en düşük puanı ise akademik başarı durumunu kötü olarak nitelendirenlerin aldığı 79.69 ± 7.79 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.01$).

TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan ergenlere ilişkin sosyo-demografik özellikler incelendiğinde; ergenlerin % 84.1'inin erkek olduğu saptanmıştır.

Akduman'ın (2004) çalışmasında, ergenlerin %49.6'sının erkek olduğu, Altun ve ark. (1999) çalışmasında, %22.6'sının erkek olduğu bulunmuştur^{16,24}. Ülkemizde aileler Mesleki Eğitim Merkezine erkek çocukları daha fazla göndermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (2007) alınan veriye göre ülkemizde Mesleki Eğitim Merkezine kayıtlı 309,962 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 262.605 erkek, 47.357 kız öğrencidir. Bu sebeple araştırmamızda erkek popülasyonunun fazla olduğu düşünülmektedir⁷.

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin, aile tipine göre dağılımına bakıldığında, % 77.2'sinin çekirdek aile tipine sahip olduğu saptanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun araştırmasına (2007) göre, ülkemizde % 80.7 oranında çekirdek aile, % 13.0 oranında geniş aile tipi mevcuttur⁷. Akduman (2004) çalışmasında, araştırma kapsamına alınan ergenlerin %89.8'inin çekirdek aile olduğunu, Nahçıvan (1993) çalışmasında, %93.1 çekirdek aile olduğunu ifade etmişlerdir^{14,16}. Araştırma sonuçları literatür bilgilerini destekler niteliktedir.

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin % 54.6'sının yaşamlarının büyük bölümünü ilçe de sürdürdüklerini bulunmuştur.

Aslan'ın (2001) çalışmasında, adölesan gebelerin % 63.1'i şehirde yaşamaktadır²⁵. Altun ve ark. (1999) çalışmalarında, öğrencilerin % 72.2'si şehirde yaşamaktadır²⁴. Araştırmamız Aslan'ın çalışması ve Altun ve ark. çalışmaları ile farklılık göstermektedir. Bunun nedeninin Aslan, Altun ve

ark.'nın çalışmalarının şehir merkezinde yapılmış, bizim çalışmamızın ilçe merkezinde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin % 45.2'si boş zamanının olmadığını ifade etmiştir.

Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören ergenler haftanın 4 günü işyerlerinde çalışmaktadır. Bu nedenle boş zamanlarının olmadığını ifade edenlerin yüzdesinin fazla çıktığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin %89'unun ev hanımı olduğu belirlenmiştir.

Süzek'in (2001) çalışmasında, ergenlerin annelerinin %84'ünün ev hanımı olduğu bulunmuştur²⁶.

Araştırmaya katılan ergenlerin, algılanan gelir durumuna bakıldığında %45.5'inin gelirlerinin az olduğunu ifade ettikleri saptanmıştır.

Ülkelerin ortanca (medyan) gelirinin % 60'ının altında gelir elde etmek anlamına gelen genç yoksulluğu açısından Türkiye AB ülkeleri arasında kötü durumda olan ülkelere dendir. Yoksul genç oranı Türkiye'de % 26'dır²⁷.

Türkiye İstatistik Kurumunun tahminlerine göre, Türk halkının % 31'i fakirlik sınırının altındadır. Gelir dağılımı çok fazla çarpıktır ve toplumun en zengin % 20'si gelirin % 44.4'üne sahipken, en fakir % 20'si gelirin % 6.1'ine sahiptir⁷. Çalışma sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve ekonomik nedenlerle göçün çok fazla olduğu bir bölgede yapılmıştır. Bu nedenle gelir düzeyinin az olması beklenen bir durumu göstermektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin, alkol kullanma alışkanlığına bakıldığında %34.8'inin evet, %65.2'sinin hayır dediği bulunmuştur.

Akduman'ın (2004) çalışmasında, ergenlerin alkol kullanma alışkanlığına bakıldığında %20.6'sının kullandığı, %79.4'ünün kullanmadığı bulunmuştur¹⁶.

Karaoğlu (1995) çalışmasında, öğrencilerin %72.5'inin alkol kullanmadığı, %27.4'ünün alkol kullandığı bulunmuştur²⁸.

Araştırmaya katılan ergenlerin, kendi ifadelerine göre beden sağlığına bakıldığında, %23.5'inin çok iyi, %40.9'unun iyi, %30.7'sinin ne iyi ne kötü, % 2.6'sının kötü, %2.3'ünün çok kötü olduğu bulunmuştur.

Nahçıvan'a (1993), göre öz-bakım gücünün yüksek olması ergenlerin beden sağlığını olumlu yönde etkiler¹⁴.

Araştırmaya katılan ergenlerin, ruh sağlığına bakıldığında %23.8'inin çok iyi, %41.2'sinin iyi, %28.0'inin ne iyi ne kötü, %4.3'ünün kötü, %2.6'sının çok kötü olduğu bulunmuştur. Nahçıvan'a (1993),

Tablo 8. Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin algılanan akademik başarı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının karşılaştırılması

Algılanan akademik başarı durumu	Çok iyi X±SS	İyi X±SS	Orta X±SS	Kötü X±SS	KW	P
Puan	95.08±18.58	93.88±8.20	87.89±6.33	79.69±7.79	17.37	0.001

göre öz-bakım gücünün yüksek olması ergenlerin ruh sağlığını olumlu yönde etkiler¹⁴.

Araştırmaya katılan ergenlerin, akademik başarısına bakıldığında %15.1 'inin çok iyi, %49.0'ının iyi, %31.3'ünün orta, %4.6'sının kötü olduğu bulunmuştur.

Nahçıvan'a (1993), göre öz-bakım gücünün yüksek olması ergenlerin akademik başarısını olumlu yönde etkiler¹⁴.

Yapılan puan ortalaması sonucunda araştırma kapsamında olan 14-19 yaş grubu ergenlerin öz-bakım gücü toplam puan ortalaması 91.33±15.34 olduğu görülmüştür.

Nahçıvan (1993), Sağlıklı gençlerle yaptığı araştırmada gençlerin öz-bakım gücü puan ortalamasını 93.54±7.40 (14); Pasinoğlu (1997) 18-20 yaş grubundaki gebelerde öz-bakım gücü puan ortalamasını 90.50±0.71²⁹; Altun ve ark.'ı Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalaması 99.19±17.14 bulunmuştur²⁴.

Araştırma sonuçları, Nahçıvan, Pasinoğlu'nun sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Altun'un çalışma sonuçlarının yüksek olduğu saptanmıştır.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, cinsiyet gruplarına göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puan ortalamasını kızların 96.25±18.83, en düşük puan ortalamasını ise erkeklerin 90.44±17.79 aldığı saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05).

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, aile tiplerine göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı geniş aile tipinin 92.98±20.21, en düşük puanı ise parçalanmış aile tipinin aldığı 76.36±12,39 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Akduman (2004) ve Nahçıvan (1993), çalışmalarında, çekirdek aileye sahip ergenlerin öz-bakım gücü puan ortalamasının fazla olduğunu saptamışlardır.^{14,16}

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, anne çalışma durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı annesi çalışmayanların aldığı 92.30±17.49, en düşük puanı ise annesi çalışanların aldığı 83.84±20.90 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01). Çalışmamızda eğitim öncesi ev hanımı olan annelerin çocukları ile yakından ilgilenmesi ve çocuklarına daha fazla zaman ayırabilmeleri ergenlerin öz-bakım gücü ölçeğinden daha fazla puan almasını sağladığı düşünülmektedir.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, gelir durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı geliri-gidere denk olanların 94.66±16.81, en düşük puanı ise geliri giderden az olanların aldığı 88.36±18.10 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Ekonomik durum tek başına öz-bakım düzeyini belirlemede yeterli değişken olmasa da ekonomik seviyenin yükselmesi ile birlikte gelişen sosyo-kültürel değişimler öz-bakım gücünü etkilemektedir (30). Altun ve ark. (1999), Eryılmaz ve ark. (1998) çalışmalarında sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarını düşük olan öğrencilere göre daha fazla bulmuşlardır^{24,31}. Çalışmamız literatürle benzerlik göstermektedir.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, alkol kullanma durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı hayır cevabını verenlerin 92.88±18.09, en düşük puanı ise evet cevabını verenlerin aldığı 88.53±17.73 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05). Akduman'ın (2003) çalışmasında, astım tanılı ergenlerin alkollü içki kullanma durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur¹⁷.

Akduman'ın (2004), çalışmasında sağlıklı ergenlerin alkollü içki kullanma durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur¹⁶.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, beden sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı beden sağlığının iyi olduğunu düşünenlerin 93.22±8.06, en düşük puanı ise beden sağlığının kötü olduğunu düşünenlerin aldığı 83.29±15.07 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05). Ergenin ruhsal tepkilerini etkileyen başlıca faktörler; sağlık uygulamaları, zekâ düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyidir. Özellikle sağlık uygulamaları ile ruhsal tepkiler arasında önemli bir ilişki vardır¹⁴.

Çalışmamızda, öz-bakım gücü puan ortalaması yüksek olan ergenlerin, buna paralel olarak ruh sağlığı puan ortalamalarının da yüksek çıktığı düşünülmektedir.

Mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören ergenlerin, ruh sağlığı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı ruh sağlığını iyi hissedenenlerin 93.37±8.25, en düşük puanı ise ruh sağlığını kötü hissedenenlerin aldığı 81.37±19.19 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05). Altun ve ark'nın (1999), çalışmasında öğrencilerin kendilerini sağlıklı hissetme durumları ile öz-bakım gücü ortalamaları karşılaştırıldığında en yüksek olarak saptanmıştır²⁴.

Mesleki eğitim merkezinde eğitim gören ergenlerin, akademik başarı durumuna göre öz-bakım gücü puan ortalamaları karşılaştırıldığında, en yüksek puanı akademik başarısı çok iyi olanların 95.08±8.58, en düşük puanı ise akademik başarı durumunu kötü olarak nitelendirenlerin aldığı 79.69±7.79 saptanmıştır. Bu puan farkı ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.01). Ergenlikten itibaren

gençlerin, kendi yeteneklerini tanıyabilmeleri, kendilerine zaman ayırmaları gerekir. Yetenekli olduğu dallarda yoğunlaşan ergenlerin, mesleğe yönelmeleri daha kolay olur. Ergenlerin yeteneklerine göre hobiler edinmesi ve becerilerini geliştirici olumlu davranışlar kazanması oldukça önemlidir. Bunlar kişilik gelişimine ve öz-bakım uygulamalarına katkıda bulunur. Buna göre; geleceğe yönelik hedefler tespit edilerek, bu hedeflere ulaşmak için planlı yürütülen çalışmalar ve uygulamalar, her yönden sağlıklı bir davranış kazandırdığı kadar, akademik başarının da önemli bir aşamasını oluşturur^{14,26}.

Çalışmamızda öz-bakım gücü puan ortalaması yüksek olan ergenlerin buna bağlı olarak akademik başarısının daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre mesleki eğitim merkezinde eğitim gören kız ergenlerin, çekirdek aile yapısına sahip ergenlerin, ilçede yaşayan ergenlerin alkol kullanmayan ergenlerin öz-bakım güçlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca beden sağlığının ve ruh sağlığının iyi olduğunu düşünen ergenlerin öz-bakım güçlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular çerçevesinde;

1. Ergenlerin öz-bakım uygulamalarını kendileri yapabilmeleri için öz-bakım güçlerinin değerlendirilmesi,
2. Her konuda olduğu gibi ergenlere öz-bakım gücünü geliştirmeleri için gerekli sorumlulukların verilmesi,
3. Ergenlerin kendi kişisel bakımlarına özen göstermesi, bunun için bilgilendirilmesi ve desteklenmesi,
4. Ergenlere olumlu öz-bakım gücü davranışı kazandırma amacıyla kurumlarca eğitim programları düzenlenmesi,
5. Ergenlere alkol ve sigara gibi zararlı alışkanlıklardan uzak durmaları ve zararları konusunda danışmanlık yapılması,
6. Ergenlerin eğitim ve öğretim kalitesini artırmak amacıyla okula devamları sağlanması,
7. Ergenlerde olumlu sağlık alışkanlıklarının geliştirilmesi amacıyla kurumlarca eğitim programlarının hazırlanması,
8. Okullarda rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi,
9. Ergenlerin başvurabileceği ergen danışma merkezlerinin açılması ve bu merkezlerin muayene, eğitim-danışmanlık hizmetleri verebilecek şekilde donatılması,
10. Bu araştırmanın sosyoekonomik düzeyi farklı gruplarda ve daha geniş örneklem grubunda tekrarlanmasının karşılaştırma imkanı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun için farklı bölgelerde ve gruplarda benzer araştırmalar planlanması önerilir.

KAYNAKLAR

1. Erdoğan S. Bebek, çocuk, adölesan sağlığı. Erefe İ, editör. Halk sağlığı hemşireliği el kitabı, İstanbul, 1998:142-56.
2. Gençlere yönelik üreme sağlığı hizmetleri katılımcı kitabı. TC Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.
3. WHO (2008). Child and adolescent health and development. [http:// www.who.int/en/](http://www.who.int/en/). Erişim tarihi: 09.03.2008.
4. Alikışıkışifoğlu M. Adölesana verilmesi gereken koruyucu sağlık hizmetleri. Adölesan Sağlığı Sempozyum Dizisi No 43, 2005: 29-38.
5. Ergenlerin sağlık bilincinin geliştirilmesi projesi. [http:// www.sdb.meb.gov.tr/modul.pdf](http://www.sdb.meb.gov.tr/modul.pdf) Erişim tarihi: 12.04.2007
6. Washington State Department of Health. Washington State Adolescent Needs Assessment Report. Olympia, WA. (2006). [http:// www.doh.wa.gov/cfh/mch/mch_assesshome.htm](http://www.doh.wa.gov/cfh/mch/mch_assesshome.htm) Erişim tarihi: 12.02.2007
7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Kurumu (2007). www.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 12.05.2008
8. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2003). [www.hips.hacettepe.edu .tr/tnsa2003/index.htm](http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/index.htm) - 14k Erişim tarihi: 12.02.2007
9. Yavuzer H. Çocuk psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
10. Yörükoğlu A. Çocuk ruh sağlığı. Özgür Yayınevi, İstanbul, 2000
11. Aslan B. Adölesan gebelerin öz-bakım gücünün incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2001.
12. Bakoğlu E, Yetkin A. Hipertansiyonlu hastaların öz-bakım gücünün değerlendirilmesi. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokul Dergisi 2000; 4: 41-8.
13. Geden E, Taylor S. Construct and empirical validity of the self-care inventory. Nursing Research 199; 40 (1): 47-50.
14. Nahçıvan N. Öz-bakım gücü ve aile ortamına etkisi, Doktora Tezi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1993:22-3.
15. Canty- Mitchell J. Life Change events, hope and self-care agency in inner-city adolescents, [www. Findarticles.com/p/articles](http://www.findarticles.com/p/articles) Erişim tarihi: 15.01.2007.
16. Akduman S. Sağlıklı ergenlerin öz-bakım güçlerinin incelenmesi. Hemşirelik Forumu 2004;7:17-21.
17. Akduman S. Kronik hastalığı olan ergenlerin öz- bakım güçlerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2003.
18. Çuğadaroğlu F. Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri. Katkı Pediatri Dergisi 2000; 21(6): 863-8.
19. Slusher IL. Self-care agency and self-care practice of adolescents, Pediatric Nursing 1999;22:49-58.
20. Özer M. Huzurevinde ve kendi aile ortamında yaşayan yaşlıların öz-bakım gücü ve yaşam doyumunun incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2001.
21. Bilir N. Çalışma hayatında bir risk grubu: genç ç a l ı ş a n l a r (ç a l ı ş a n g e n ç l i k) , http://www.undp.org.tr/publications/Documents/NHD RTR2008/NHDR_BP_Nazmi_Bilir_doc2.pdf Erişim tarihi: 15.10.2008

22. Dennis CM. Self care deficit theory of nursing and applications. Mosby, St. Louis, 1997: 64-82.
23. Yeşilbakan Ö. Tip 2 Diyabetli hastaların kendi kendilerine bakımlarındaki öz yeterliliklerini etkileyen faktörlerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2001:168-88.
24. Altun İ, Özdemir S, Ersay N. Sağlık Yüksekokul öğrencilerinin kişisel değerlerinin öz-bakım güçlerine etkisi. VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, 1999:366-7.
25. Aslan B. Adölesan gebelerin öz-bakım gücünün incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2001.
26. Süzek A. Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin öz-bakım güçlerine etkisinin belirlenmesi. Muğla Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla, 2002.
27. İstatistiklerle Türkiye'de gençlik. [http://genclik.bilgi.edu.tr /docs / istatistiklerlegenclik .pdf](http://genclik.bilgi.edu.tr/docs/istatistiklerlegenclik.pdf), Erişim tarihi: 15.11.2008
28. Karaoğlu L. Malatya il merkezindeki lise son sınıf öğrencilerinin sağlıkla ilgili bilgi ve davranışlarının incelenmesi. V. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bilgi Kitabı, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, İstanbul, 1992:180-6.
29. Pasinlioğlu T. Gebelerin öz-bakım gücü ve öz-bakım gücünü arttırmada hemşirenin eğitici rolünün etkisi, Uluslararası Katılımlı V. Ulusal Hemşirelik Kongre Kitabı, D.E.Ü. Rektörlüğü Matbaası, İzmir, 1998:135-49.
30. Sayın A. Çalışan kadınların sağlığı geliştirici tutum ve davranışları ile öz-bakım gücü arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Entitüsü, 1998.
31. Eryılmaz G ve ark. Gebelik sayısının öz-bakım gücüne etkisi, VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, 22-24 Haziran 1999, Erzurum.

YAZIŞMA ADRESİ:

*Öğretim Görevlisi Dr Sibel AKDUMAN ERGÜN
Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksekokulu,
Hemşirelik, İZMİR, TÜRKİYE*

E-Posta : *sakduman@hotmail.com*

Geliş Tarihi : *02.12.2008*

Kabul Tarihi : *06.05. 2009*